

Ὁ ὅρος «Ἐκκλησίες» ὡς «τεχνικός ὅρος»

Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου Ἱεροθέου

Τώρα τελευταία κατά κόρον ἔχει ὑποστηριχθῆ ἀπό μερικούς ὅτι ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία εἶναι «Μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική» καί αὐτή εἶναι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ὅμως μπορούμε νά χρησιμοποιήσουμε τόν ὅρο «Ἐκκλησίες» καί γιά τούς ἑτεροδόξους καί στήν περίπτωση αὐτή πρόκειται γιά «τεχνικό ὅρο (terminus technicus)».

Ἡ ἄποψη αὐτή προκαλεῖ ιδιαίτερη ἐντύπωση, γιατί δέν γράφεται μόνον σέ κείμενα, ἀλλά ὑποστηρίζεται καί ἀπό Ἐπισκόπους καί μάλιστα σέ Συνοδικά Ὑργανα, γιά νά ὑποστηριχθῆ ἡ ἀπόφαση τῆς «Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου» τῆς Κρήτης ὅτι «ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀποδέχεται τήν ἱστορικήν ὀνομασίαν τῶν μή εὕρισκομένων ἐν κοινονία μετ' αὐτῆς ἄλλων ἑτεροδόξων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν».

Φυσικά ἔχω διαφορετική ἄποψη, τήν ὁποία θά ἤθελα νά διατυπώσω στό κείμενο αὐτό.

1. Τι σημαίνει «τεχνικός ὅρος»¹

«Τεχνικός ὅρος» (terminus technicus), σύμφωνα μέ τό Λεξικό τοῦ Γ. Μπαμπινιώτη, εἶναι «ὅρος τόν ὁποῖον χρησιμοποιεῖ μιά τέχνη, μιά ἐπιστήμη ἢ μιά ἐπαγγελματική εἰδικότητα».

Ἄν ἀνατρέξουμε στήν Πύλη γιά τήν Ἑλληνική Γλώσσα καί στήν ἀναφορά στίς εἰδικές γλώσσες² θά συμπεράνουμε ὅτι τεχνικός ὅρος (terminus technicus) εἶναι ὁ ὅρος πού χρησιμοποιεῖται στό πλαίσιο μιά τεχνικῆς γλώσσας, τῶν ἐπιστημῶν κάθε εἰδικότητας, ὅταν ἐξετάζουν ζητήματα τῆς εἰδικότητάς τους. Τεχνικός ὅρος, δηλαδή, εἶναι ὁ ὅρος πού χρησιμοποιεῖται γιά νά περιγραφοῦν ἀντικείμενα ἢ ἔννοιες πού εἴτε δέν ἔχουν ὄνομα στήν τρέχουσα χρήση εἴτε καλύπτουν τήν ἀνάγκη νά περιγράψουν μέ ἕναν ὅρο πῶς συγκεκριμένο, ἀποκλείοντας κάθε ἀμφισημία, ἀντικείμενα τά ὁποία ἡ κανονική γλώσσα (τό κοινό λεξιλόγιο) ἤδη περιγράφει. Μέ ἄλλα λόγια τεχνικός ὅρος μπορεῖ νά εἶναι μιά νέα δημιουργημένη λέξη ἢ μιά λέξη

¹ Τήν γλωσσική διατύπωση περί τοῦ τεχνικοῦ ὅρου τήν συζήτησα μέ τήν δρ. Φιλολογίας – λεξικογράφο Βασιλική Μελκίδου.

² http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/Thema_a9/a_9_popup4.htm.

ύπαρκτή στό κοινό λεξιλόγιο μέ πίο συγκεκριμένη σημασία, λίγο ἢ πολύ διαφορετική ἀπό τήν σημασία πού ἔχει στό κοινό λεξιλόγιο.

Στήν συγκεκριμένη περίπτωση, δηλαδή, στό κείμενο τῆς Μεγάλης Συνόδου, ἡ ἔκφραση «τεχνικός ὄρος» σημαίνει ὅτι δέν ἀναγνωρίζεται ὅτι αὐτές οἱ «Χριστιανικές κοινότητες καί ὁμολογίες» εἶναι Ἐκκλησία, ἀλλά χρησιμοποιεῖται ἡ λέξη Ἐκκλησία γιά τίς Χριστιανικές αὐτές ὁμάδες συμβατικά, χάριν συνεννοήσεως μεταξύ μας.

Μέ βάση τόν ὀρισμό τοῦ τεχνικοῦ ὄρου στόν ὁποῖο καταλήξαμε βασιζόμενοι σέ ὑλικό πού ἀντλήσαμε ἀπό τήν Πύλη γιά τήν Ἑλληνική Γλώσσα,θά μπορούσαμε νά ἐπισημάνουμε τά ἀκόλουθα σχετικά μέ τήν χρήση τοῦ ὄρου Ἐκκλησία ὡς τεχνικοῦ ὄρου:

Οἱ τεχνικοί ὄροι ἀποτελοῦν προϊόν συμφωνίας μεταξύ τῶν ἐπιστημόνων, ἡ σημασία τους προσδιορίζεται **μέ ἀπόλυτη ἀκρίβεια καί σαφήνεια** καί χρησιμοποιοῦνται ἀπό τούς εἰδικούς κάθε τομέα γιά λόγους συνεννόησης προκειμένου νά ἀποφευχθῇ ἡ **ἀμφισημία**. Ἀπό τήν στιγμή ὅμως πού τό περιεχόμενο μιᾶς λέξης τίθεται ἐν ἀμφιβόλω καί ἐγείρει συζητήσεις, εἶναι προφανές ὅτι ἡ χρήση της δέν προσδιορίζεται μέ ἀκρίβεια καί δέν ἀποτελεῖ προϊόν συμφωνίας, **αὐτοκαταργεῖται ὡς τεχνικός ὄρος**.

Οἱ τεχνικοί ὄροι ἐξάλλου καταχωρίζονται **σέ εἰδικά λεξικά ὀρολογίας** καί καθιερώνονται. Ἐπομένως **δέν χρησιμοποιοῦνται εὐκαιριακά καί συμβατικά** χάριν συνεννοήσεως γιά νά ἐξυπηρετήσουν μιᾶ συγκεκριμένη περίσταση. Στήν περίπτωση δηλαδή τῆς Μεγάλης Συνόδου, ἡ χρήση τῆς λέξης Ἐκκλησία καί γιά τίς ἑτερόδοξες ὁμολογίες προτείνεται γιά νά ἐξυπηρετήση μιᾶ σύμβαση καί μιᾶ ἀνάγκη ἐπικοινωνίας μέ τήν ἐπίγνωση ὅτι, στήν συγκεκριμένη περίπτωση, καταχρηστικά, χρησιμοποιεῖται ἡ λέξη μέ διαφορετική σημασία ἀπό αὐτή στήν ὁποία εἶχε συμφωνηθῇ ἀρχικά. Στήν προκειμένη περίπτωση ὅμως **δέν ἔχουμε νά κάνουμε μέ τεχνικό ὄρο, ἀλλά μέ ἐπιλογή μιᾶς ἀπό τίς σημασίες τῆς λέξης**.

Πράγματι, ἂν ἀνατρέξουμε στά λεξικά θά παρατηρήσουμε ὅτι παρατίθενται οἱ διαφορετικές σημασίες τῆς λέξης. Ἀκριβῶς αὐτός ὅμως εἶναι ὁ σκοπός τῶν λεξικῶν, νά παραθέτουν τίς σημασίες μιᾶς λέξης καί νά ἀποτυπώνουν τήν χρήση τους μέ τήν παράθεση παραδειγμάτων.

Τά πράγματα ὅμως εἶναι διαφορετικά σέ ἓνα κείμενο. Ἡ σημασία τῆς λέξης μέσα στό κείμενο δέν μπορεῖ παρά νά προσδιορισθῇ, ὅπως μᾶς ἔχει μάθει ἡ Γλωσσολογία, καί συγκεκριμένα ἡ Πραγματολογία, ἀπό τό

«συμφραστικό πλαίσιο –γλωσσικό και έξωγλωσσικό– της έκφωησης»³. Ἡ σημασία, δηλαδή, εἶναι στενά συναρτημένη μέ τήν περίσταση, τίς συνθήκες τοῦ χώρου, τοῦ χρόνου, τοῦ ἐπιδιωκόμενου στόχου κλπ. Ἐπομένως, ἡ σημασία τῆς λέξης Ἐκκλησία στό συγκεκριμένο ἐκκλησιολογικό κείμενο τῆς Μεγάλης Συνόδου **μπορεῖ νά προσδιορισθῆ μόνο σέ σχέση μέ ἄλλα ὁμολογια δογματικά** - ἐκκλησιολογικά κείμενα –ἐνῶ, ὅπως θά τονισθῆ πιό κάτω, ὁ «τεχνικός ὅρος» χρησιμοποιεῖται ὡς οὐσιαστικός ὅρος– καί μέ ἐσωτερικά κειμενικά κριτήρια.

Τέλος, **δέν μπορούμε νά συνδέουμε τόν «τεχνικό ὅρο» μέ τήν ἀποφατικότητα**. Κατ' ἀρχήν ἡ ἔννοια τῆς ἀποφατικότητας ἀφορᾷ μόνο τόν Θεό, ὅπως θά ποῦμε παρακάτω, καί δέν μπορούμε ξαφνικά νά κάνουμε διεσταλμένη ἐρμηνεῖα τοῦ ἀποφατισμοῦ καί γιά τόν ὅρο Ἐκκλησία, μόνο καί μόνο ἐπειδή μᾶς ἐξυπηρετεῖ. Ἐξάλλου, **ἡ ἔννοια τοῦ «τεχνικοῦ ὅρου» βρίσκεται στόν ἀντίποδα τῆς ἀποφατικῆς ἔκφρασης**. Ἡ ἀποφατικότητα ἀφορᾷ κυρίως τήν ἀδυναμία ὀρισμοῦ καί ἀκριβοῦς ὀνοματοδοσίας. Ὁ «τεχνικός ὅρος» ἀντίθετα ἀποτελεῖ ἀπόπειρα ἀκριβοῦς, κατά τό δυνατόν, προσδιορισμοῦ μιᾶς ἔννοιας.

Πάντως, **ἡ χρήση «τεχνικός ὅρος» γιά τίς ἄλλες Χριστιανικές Ὁμολογίες στήν πραγματικότητα εἶναι παραπλανητική** καί θά ἐξηγήσω στήν συνέχεια τούς λόγους πού ὑποστηρίζουν τήν ἄποψή μου αὐτή.

2. Οἱ «τεχνικοί ὅροι» σέ ὁμολογιακά κείμενα

Στόν καθημερινό λόγο καί τήν ἐπικοινωνία μέ Χριστιανούς ἄλλων Ὁμολογιῶν χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος Ἐκκλησία καταχρηστικά καί συγκαταβατικά, χάριν μιᾶς συνεννοήσεως, διότι ἔτσι αὐτοπροσδιορίζονται οἱ ὁμάδες αὐτές. Ὁ ὅρος Ἐκκλησία χρησιμοποιεῖται καί μέ τήν κοινωνική ἔννοια (ἡ Ἐκκλησία τοῦ Δήμου) καί γιά τίς θρησκευτικές καί παραθρησκευτικές ὁμάδες (Ἐκκλησία τοῦ Σατανᾶ).

Στήν πρόσφατη ἐπίσκεψή μου στήν Ἀμερική μέ πληροφορήσαν ὅτι περίπου 55.000 «Χριστιανικές» ὁμάδες αὐτοαποκαλοῦνται «Ἐκκλησίες». Τό ἐνδιαφέρον δέ εἶναι ὅτι ὅλες αὐτές οἱ «Χριστιανικές ὁμάδες» δέν πληροῦν τούς ὅρους καί τίς προϋποθέσεις γιά νά γίνουν μέλη τοῦ «Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν».

³ http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/glossology/show.html?id=129

Είναι γνωστόν ότι για να γίνη κάποια «Χριστιανική ομάδα» μέλος του «Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν» πρέπει να ὑποβάλῃ αἴτηση καί να γίνη ἔρευνα ἄν πληροῖ τίς προϋποθέσεις για να θεωρηθῇ μέλος του. Αὐτή ἡ διαδικασία διαρκεῖ ἕνα μεγάλο χρονικό διάστημα.

Ἔτσι, ὅσες ομάδες χρησιμοποιοῦν τόν ὄρο «Ἐκκλησία» δέν εἶναι «Ἐκκλησίες», ἀπλῶς αὐτοαποκαλοῦνται ἔτσι. Τό ὅτι τό κείμενο πού ἐξεδόθη ἀπό τήν «Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος» τῆς Κρήτης δέν κάνει αὐτήν τήν διασάφηση-ἐπεξήγηση, ἀλλά χαρακτηρίζει ὅλες τίς «Χριστιανικές ομάδες» ὡς «ἑτερόδοξες Ἐκκλησίες καί ὁμολογίες» εἶναι προβληματικό.

Σέ ἄλλο κείμενό μου, τό ὅποιο κατέθεσα καί στά Πρακτικά τῆς «Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου», ὑποστήριξα ὅτι ἡ χρήση τοῦ ὄρου Ἐκκλησία καί για τίς ἑτερόδοξες Χριστιανικές Κοινότητες - Ὁμολογίες, ἀπό παλαιούς καί συγχρόνους Πατέρας, Ἐπισκόπους καί θεολόγους, δέν σημαίνει ὅτι μπορεῖ να θεωρηθῇ ὡς δικαιολογία για τήν χρησιμοποίηση τοῦ ὄρου αὐτοῦ καί στήν ἀπόφαση τῆς Συνόδου τῆς Κρήτης. Καί αὐτό γιατί πρέπει να γίνη σαφῆς διασάφηση-ἐπεξήγηση. Ἄλλο εἶναι να χρησιμοποιῆται ἐνδεχομένως ἡ λέξη Ἐκκλησία καταχρηστικά καί συμβατικά για ἑτερόδοξες ομάδες, ἄν καί δέν πιστεύουμε ὅτι εἶναι πραγματικά μέλη τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, καί ἄλλο εἶναι να τεθῆ σέ κείμενο τῆς Μεγάλης αὐτῆς Συνόδου, ὡς δογματική καί κανονική ἀπόφασή της. Ὅπως εἶπαμε καί παραπάνω, ἡ χρήση καί ἡ σημασία μιᾶς λέξης προσδιορίζεται ἀνάλογα μέ τό συμφραστικό πλαίσιο στό ὅποιο ἐντάσσεται.

Τό ἐρώτημα εἶναι καίριο: Ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης εἶναι Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος ἢ ὄχι; Ἄν εἶναι Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος, συνέχεια τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, **τότε δέν μπορεῖ στίς ἀποφάσεις της να χρησιμοποιῆ τίς λέξεις ὡς ὑποτιθέμενους «τεχνικούς ὄρους».** Δέν μπορῶ να διανοηθῶ ὅτι οἱ Πατέρες τῶν Α΄ καί Β΄ Οἰκουμενικῶν Συνόδων πού ἀποφάσισαν τό «Σύμβολο τῆς Πίστεως» θά μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν «τεχνικούς ὄρους», ἢ οἱ μετέπειτα Πατέρες τῶν ἄλλων Οἰκουμενικῶν Συνόδων πού ἀποφάσισαν για χριστολογικά θέματα θά μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν «τεχνικούς ὄρους». Τέτοιες ἀπόψεις εἶναι ἀπαράδεκτες ἀπό κάθε πλευρᾶς.

Οἱ Οἰκουμενικές Σύνοδοι, ὡς γνωστόν, ἔδωσαν μάχες για τήν ἀκριβῆ χρήση τῶν λέξεων - ὄρων πού ἀφοροῦσαν δογματικᾶ ζητήματα. Για κανέναν λόγο δέν μπορεῖ ἕνας σοβαρός ἄνθρωπος να ὑποστηρίξῃ ὅτι ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης εἶναι Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος καί ὁμως ταυτόχρονα μέ συνείδηση τῶν Ἱεραρχῶν - θεολόγων να περιλαμβάνῃ στίς ἀποφάσεις της «τεχνικούς

ὄρους» καί μάλιστα σέ σοβαρά ἐκκλησιολογικά θέματα, τά ὅποια ταυτόχρονα εἶναι Χριστολογικά θέματα.

Πάντως, ἡ ἀντίληψη τοῦ ὄρου «ἐκκλησία» ὡς «τεχνικοῦ ὄρου» παραπέμπει καί στήν πολιτική ὑστεροβουλία τῶν μονοθελητῶν, οἱ ὅποιοι ἐνῶ μιλοῦσαν γιά τό ἕνα θέλημα τοῦ Χριστοῦ, βεβαίωσαν τόν ἅγιο Μάξιμο ὅτι δέν ἐννοοῦν ἕνα θέλημα στόν Χριστό γιά ἀμφοτέρες τίς φύσεις Του, ἀλλά τό γράφουν ἔτσι γιά νά ἡρεμήσῃ ὁ κόσμος καί νά εἰρηνεύσῃ ἡ οἰκουμένη... Τοῦ λοιποῦ προωθοῦσαν τό ἕνα θέλημα μέ τήν ἐλπίδα ἐγκόλπωσης τῶν μονοφυσιτῶν στήν αὐτοκρατορική Ἐκκλησία.

Ἡ συσχέτιση μέ τό σήμερα εἶναι προφανής. Ἀπό τήν μιά ὁ ὄρος Ἐκκλησία χρησιμοποιεῖται δῆθεν ὡς «τεχνικός ὄρος», χωρίς νά σημαίνει ἀπόδοση ἐκκλησιαστικότητας στούς ἑτεροδόξους, ἐνῶ ἀπό τήν ἄλλη στήν συζήτηση μέσα στήν ἴδια τήν Σύνοδο τῆς Κρήτης γιά τούς μεικτούς γάμους, θεμελιωνόταν τό ἔγκυρο τοῦ βαπτίσματος τῶν ἑτεροδόξων καί συναφῶς τῆς ἀπόδοσης ἐκκλησιαστικότητας στίς κοινότητές τους. Αὐτό τό θέμα θά τό δοῦμε πιό κάτω.

3. Τό πράγμα καί τό ὄνομα, ὡς πρός τόν ὄρο Ἐκκλησία-Ἐκκλησίες

Γιά νά ὑποστηριχθῇ ὅτι ὁ ὄρος Ἐκκλησία εἶναι «τεχνικός ὄρος», ἐπιστρατεύθηκε τό ἐπιχείρημα ὅτι στήν πατερική παράδοση ὑφίσταται διάκριση μεταξύ τοῦ πράγματος καί τῶν ὀνομάτων (ὄρων-λέξεων), ὅπως φαίνεται στήν ἀντιμετώπιση τῶν θεωριῶν τοῦ Εὐνομίου ἀπό τούς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας.

Τό ὅτι οἱ ὄροι δέν περιγράφουν τήν φύση τῶν πραγμάτων εἶναι κοινός πατερικός τόπος γιά ὅλα τά πράγματα καί μάλιστα ἀκόμα καί τά κτιστά. Συνεπῶς ἡ ὅποια ἀποφατικότητα –χρησιμοποιώντας ἐδῶ αὐτόν τόν ἐντελῶς ἀδόκιμο ὄρο– ἀφορᾷ ὅλα τά πράγματα, τά ὅποια στό σύνολό τους γνωρίζονται ἀπό τίς ἐνέργειές τους, ἐνῶ ἡ φύση τους παραμένει ἄγνωστη. Ἐπομένως, ἡ ὄλη εἰσαγωγή τῆς καππαδοκικῆς ἐπιχειρηματολογίας περισσότερο χρησιμοποιεῖται ρητορικά μέ σκοπό νά ρίξῃ τόν «λίθο τοῦ ἀναθέματος» στούς μή δεχομένους τόν ὄρο Ἐκκλησία γιά τούς ἑτεροδόξους παρά γιά νά κομίση ἕνα θεολογικό ἐπιχείρημα.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ Εὐνόμιος, ὁ ὅποιος «ἔδωσε λογικό ὄρισμό στήν διαλεκτική τοῦ Ἀετίου», κατά τόν π. Γεώργιο Φλωρόφσκι, κήρυττε ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἀπλοῦς καί ἀμέριστος, καί μοναδικό στοιχεῖο τῆς ἀπλῆς οὐσίας του εἶναι

ἡ ἀγεννησία, ἡ ὁποία τόν καθορίζει. Ἡ τέλεια ἀπλότητα τοῦ Θεοῦ συνεπαγόταν τήν ταύτιση. Ἔτσι, ταύτιζε τήν οὐσία μέ τήν ἐνέργειά Του. Ἐπίσης, δίδασκε ὅτι λόγω τῆς ἀπλότητος τοῦ Θεοῦ καί ἐμεῖς γνωρίζουμε τό πᾶν γιά τόν Θεό, ὅπως γνωρίζει ὁ Θεός τόν ἑαυτό Του. «Ὁ Θεός περί τῆς ἑαυτοῦ οὐσίας οὐδέν πλέον ἡμῶν ἐπίσταται, οὐδέ ἔστιν αὕτη μᾶλλον μέν ἐκείνω, ἦττον δέ ἡμῖν γινωσκομένη».

Ὁ Μέγας Βασίλειος κατ' ἀρχάς καί στήν συνέχεια ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης, ὅπως καί ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καί οἱ μεταγενέστεροι Πατέρες ὁμιλοῦσαν γιά τήν ἀδιαίρετη διάκριση μεταξύ οὐσίας καί ἐνεργείας στόν Θεό, καί ὑποστήριζαν ὅτι ἐμεῖς γνωρίζουμε τόν Θεό ἀπό τίς ἐνεργειές Του, ἀγνοοῦμε δέ παντελῶς τήν οὐσία Του. Ἐπίσης ὑπεστήριζαν ὅτι ὁ Θεός εἶναι πολυώνυμος ὡς πρός τίς ἐνεργειές Του καί ἀνώνυμος ὡς πρός τήν οὐσία Του. Ἐμεῖς δίνουμε ὀνόματα στόν Θεό ἀπό τίς ἐνεργειές Του, ἀλλά ἐκφράζοντας τόν ἀποφατισμό ἀφαιροῦμε ὀνόματα. Ἔτσι, δέν ταυτίζονται τά ὀνόματα τοῦ Θεοῦ μέ τήν φύση Του καί αὐτόν τόν Θεό.

Ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης τό ἐξέφρασε καθαρά, ὅταν ἔλεγε ὅτι ὁ Θεός ἔχει ὀνόματα, ἥτοι εἶναι ἀγαθός, ζωή, σοφία, δύναμη καί ὅλα ὅσα ἀνήκουν στήν νοητή θεωνυμία, ἀλλά εἶναι Τριάδα ὑπερούσια, ὑπέρθεη, ὑπεράγαθη. Ὁ Θεός εἶναι φῶς, ἀλλά καί γνόφος, ὁράται ἀλλά εἶναι καί ἀόρατος, θεᾶται ὑπέρ νόησιν καί ὑπέρ αἴσθησιν.

Γενικά οἱ Πατέρες δίδαξαν ὅτι ὑπάρχουν τά ρήματα, ἥτοι οἱ λέξεις, καί τά νοήματα, ἥτοι τό περιεχόμενο τῶν λέξεων. Δέν ταυτίζονται τά ρήματα μέ τά νοήματα καί ἡ ἐμπειρία δέν μπορεῖ νά ἐκφρασθῇ ἀπολύτως μέ τά ρήματα καί τά νοήματα.

Πάντως, οἱ Πατέρες χρησιμοποιοῦσαν τά κτιστά ρήματα καί νοήματα πού συναντοῦσαν στό περιβάλλον γιά νά διατυπωθῇ ἡ θεοπτική ἐμπειρία τους, ἀλλά δίδασκαν ὅτι ὅταν ὁ θεόπτης φθάσῃ στήν ἐμπειρία, τότε καταργοῦνται καί τά ρήματα καί τά νοήματα, γιατί ἡ θεοπτική ἐμπειρία γίνεται ἐν Χάριτι ὑπέρ νόησιν καί ὑπέρ αἴσθησιν. Αὐτά εἶναι τά ἄρρητα ρήματα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, πού καταγράφονται μέ ρητά ρήματα καί νοήματα.

Αὕτη εἶναι ἡ βασική ἀρχή τῆς καταφατικῆς καί ἀποφατικῆς θεολογίας, ἀφοῦ ὁ Θεός ὁράται ἀοράτως καί ἀκούγεται ἀνηκούστως καί μετέχεται ἀμεθέκτως καί πολλαπλασιάζεται ἀπολλαπλασιάστως.

Ὅμως αὐτό πού γίνεται στήν θεοπτική ἐμπειρία καί ἀναφέρεται στόν Τριαδικό Θεό, δηλαδή στήν θεολογία, **δέν μπορεῖ νά ἐφαρμοσθῇ γιά τήν περιγραφή τοῦ γεγονότος τῆς Ἐκκλησίας**. Δέν μπορούμε νά ἰσχυρι-

ζόμαστε ότι η διδασκαλία των Καππαδοκῶν Πατέρων, οἱ ὁποῖοι ἀντιτάχθηκαν στίς αἰρετικές ἀπόψεις τοῦ Εὐνομίου, ἐφαρμόζεται γιά τήν περιγραφή τοῦ γεγονότος τῆς Ἐκκλησίας.

Ὅποιος ἐπιμένει σέ αὐτό διαπράττει **τό θεολογικό σφάλμα νά μή κἀνή διάκριση μεταξύ θεολογίας καί οἰκονομίας**, καί κατ' ἐπέκταση μεταφέρει ὅ,τι ἰσχύει στόν Τριαδικό Θεό στήν Ἐκκλησιολογία, δηλαδή τήν οἰκονομία. Ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ μέ τήν εὐδοκία τοῦ Πατρός καί τήν συνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος προσέλαβε ἀνθρωπίνη φύση καί ἔνωσε τό ἄκτιστο μέ τό κτιστό, τό ἀθάνατο μέ τό θνητό, ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως καί ἀχωρίστως.

Ἐπειτα, οἱ ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ παραπέμπουν σέ συγκεκριμένα πράγματα, ὅποτε δέν δηλώνονται διά κενῶν ὀνομάτων πού ἀλλάζουν εὐκαίρως ἀκαίρως, λόγῳ τῆς ἀνυπαρξίας τοῦ πράγματος τό ὁποῖο δηλώνουν. Τίθενται, λοιπόν, πολλά ἐρωτήματα: Τό ὄνομα Ἐκκλησία στούς Ὀρθόδοξους, παραπέμπει ἢ ὄχι στό πλήρωμα τῶν ἀκτίστων θείων ἐνεργειῶν τοῦ σώματος τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ; Οἱ ἑτερόδοξες ὁμάδες, χαρακτηριζόμενες μέ τόν ὄρο Ἐκκλησίες, παραπέμπουν ἢ ὄχι γιά ἐμᾶς τούς Ὀρθόδοξους στήν κοινωνία θεώσεως πού ἐκπορεύεται ἀπό τό Θεανθρώπινο Σῶμα τοῦ Χριστοῦ; Οἱ ἑτερόδοξες ὁμάδες, χαρακτηριζόμενες μέ τόν ὄρο Ἐκκλησίες, παραπέμπουν ἢ ὄχι γιά ἐμᾶς τούς Ὀρθόδοξους στό πλήρωμα τῆς ἀλήθειας; Εἶναι ἢ δέν εἶναι διγλωσσία καί θεολογική διπλωματία, ἕνα ὄνομα πού οἱ Ὀρθόδοξοι χρησιμοποιοῦν γιά νά παραπέμπη σέ συγκεκριμένο σημαινόμενο, νά χρησιμοποιῆται μέ ἄλλο σημαινόμενο γιά ἄλλες θρησκευτικές ὁμάδες; Πόσο διαφέρει αὐτό ἀπό τήν πολιτική τῶν μονοθελητῶν, οἱ ὁποῖοι μέ τήν ἴδια ἔκφραση «τό ἕνα θέλημα στό Χριστό» διαβεβαίωναν τούς ὀρθόδοξους ὅτι ἕνα θέλημα σημαίνει σύμπτωση δύο φυσικῶν θελημάτων (ἄρα δύο φύσεων) καί στούς μονοφυσίτες ἄφηναν νά ἐννοηθῆ ὅτι ἕνα θέλημα προφανῶς παραπέμπει σέ μιά φύση στόν Χριστό;

Ὅλα αὐτά τά ἐρωτήματα εἶναι καίριας σημασίας καί σπουδαιότητας.

Οἱ Πατέρες μιλοῦν γιά τήν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων καί διακηρύττουν στούς διαφωνοῦντες ὅτι δέν θά ζυγομαχήσουν γιά τίς λέξεις καί τά ὀνόματα ἂν συμφωνήσουν γιά τήν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων. Ἡ ἐπιμονή στίς λέξεις δέν ἀφορᾷ κάποια ἀπόδοση σταθερῆς καί ἀμετάβλητης ἀλήθειας στά ὀνόματα, ὅπως σοφιστικά ρίπτεται ὁ «λίθος τοῦ ἀναθέματος» στούς ἐπιμένοντες ὅτι οἱ ἑτερόδοξοι δέν εἶναι Ἐκκλησία. Ἀφορᾷ τήν ρητή ἀπαίτηση νά συμφωνοῦν ἅπαντες οἱ συμμετέχοντες στήν Σύνοδο, ὅτι ὅταν τίθεται μιά λέξη γιά νά περιγράψῃ μιά πραγματικότητα κατανοεῖται ἀπό ὅλους μέ τόν ἴδιο τρόπο.

Ἄλλωστε, ὅλοι οἱ δογματικοὶ ἀγῶνες πάνω στήν ὀρολογία ἀφοροῦσαν ἀκριβῶς τό νά συμφωνήσουν ἅπαντες στά πράγματα. Κλασσικό παράδειγμα ἡ Ε' Οἰκουμενική Σύνοδος, στήν ὁποία τίθενται ὅλες οἱ ἀσφαλιστικές δικλεῖδες προκειμένου γλωσσικά ὁ ὅρος τῆς Χαλκηδόνας νά νοηθῆ ὀρθοδόξως καί ὄχι νεστοριανικῶς ἢ μονοφυστικῶς. Χρησιμοποιοῦνται λέξεις καί ὀρολογία, οἱ ὁποῖες δέν ἐκφράζουν ὅλες τίς χριστιανικές παραδόσεις, ἀλλά τίθενται τόσες ἐπεξηγηματικές προτάσεις, **ὥστε νά ἀποκλειώνται παρερμηνεῖες ἀπό ὁποιοδήποτε μέρος τῆς Συνόδου.** Αὐτό δέν ἔγινε στό κείμενο τῆς Συνόδου τῆς Κρήτης.

Ἐπομένως, ὁ ὅρος, ἡ λέξη κωδικοποιεῖ, ὀριοθετεῖ, ὅσο εἶναι δυνατόν, τήν ἄρρητη ἐμπειρία καί αὐτό δέν εἶναι οὔτε ἀπλό οὔτε ἀσήμαντο οὔτε τυχαῖο. Τό γεγονός ὅτι ὁ ὅρος δέν ταυτοποιεῖ, ἀλλά περιγράφει, **δέν τόν καθιστᾶ ἄχρηστο οὔτε μας νομιμοποιεῖ νά τόν χρησιμοποιοῦμε ὅπως θέλουμε ἢ ὅπως μᾶς ἐξυπηρετεῖ κάθε φορά,** γιατί ἀπλούστατα ἔτσι δέν μπορούμε νά συνεννοηθοῦμε. Καί ἡ συνεννόηση, ὡς γνωστόν, εἶναι κάτι πολύ σημαντικό. Ἐκτός ἂν ἐπιδιώκουμε τό ἀντίθετο, δηλαδή θέλουμε νά συσκοτίσουμε τά πάντα ὥστε νά καταστήσουμε τήν συνεννόηση δύσκολη καί προβληματική καί μέσα στήν γενικότερη σύγχυση πού θά προκαλέσουμε, νά προωθήσουμε τά σχέδια μας.

4. Ὅρισμός, ἀποφατισμός καί ἑτεροπροσδιορισμός

Συνέχεια τοῦ προηγουμένου εἶναι ὅτι τό θέμα τοῦ «τεχνικοῦ ὅρου» γιά τήν Ἐκκλησία συνδέθηκε ἀπό μερικούς καί μέ ἄλλα ἐκκλησιολογικά θέματα, πού ἀφοροῦν τόν ὀρισμό ἢ τόν ἀποφατισμό τῆς Ἐκκλησίας καί τόν ἑτεροπροσδιορισμό ἢ τόν αὐτοπροσδιορισμό τῶν ἄλλων Χριστιανικῶν Ὁμολογιῶν. Γι' αὐτό πρέπει νά ἐξετασθῆ τό θέμα τοῦ ὀρισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας σέ σχέση μέ τήν ἀποφατικότητα καί τόν ἑτεροπροσδιορισμό ἢ αὐτοπροσδιορισμό.

Ὡς πρός τό θέμα τοῦ ὀρισμοῦ, πρέπει νά σημειωθῆ ὅτι τά παλαιότερα δογματικά ἐγχειρίδια, πού εἶχαν ἐπηρεασθῆ ἀπό σχολαστικές παραδόσεις, ἔδιναν ἕναν ὀρισμό γιά τήν Ἐκκλησία, περίπου ὡς ἐξῆς: ἡ Ἐκκλησία εἶναι τό σύνολο τῶν ἀνθρώπων πού πιστεύουν στόν Χριστό, πού ὁμολογοῦν ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶναι ἡ Κεφαλή της, εἶναι ὁ Θεός καί Κύριός τους, πού ἔχουν τήν ἴδια πίστη καί ὁμολογία, πού ἀγιάζονται διά τῶν ἀγίων Μυστηρίων, πού κατευθύνονται πρός σωτηρία ἀπό τούς Ποιμένες, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀδιάκοπη ἀποστολική διαδοχή κλπ.

Ἔχει ὁμως παρατηρηθῆ ὅτι οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀπέφυγαν νά δώσουν τέτοιους ὁρισμούς γιά τήν Ἐκκλησία, ἀλλά ἔκαναν περιγραφές, χρησιμοποίησαν εἰκόνες, ὅπως ἔκανε καί ὁ Χριστός μέ τίς παραβολές Του (π.χ. οἰκία, γάμος, ποιμνη, ἄμπελος, κλπ.). Αὐτό κάνει μερικούς νά ὑποστηρίζουν ὅτι δέν μπορούμε νά δώσουμε ὁρισμό γιά τήν Ἐκκλησία, ἀλλά νά χρησιμοποιήσουμε μόνον εἰκόνες.

Ἦμως αὐτό **δέν μπορεῖ νά χρησιμοποιηθῆ ὡς ἐπιχείρημα γιά τόν ὄρο Ἐκκλησία, ὡς τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ**. Ἡ ἔκφραση ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι Σῶμα Χριστοῦ **δέν εἶναι εἰκόνα**. Τό Σῶμα δέν εἶναι εἰκόνα, ἀλλά πραγματικότητα. Ὁ Χριστός μέ τήν ἐνανθρώπησή Του δέν προσέλαβε ...εἰκόνα, ἀλλά τήν ἀνθρώπινη φύση, δηλαδή σαρκώθηκε: «Καί ὁ Λόγος σάρξ ἐγένετο καί ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. καί ἐθεασάμεθα τόν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρά πατρός, πλήρης χάριτος καί ἀληθείας» (Ἰω. α', 14).

Οἱ τρεῖς Μαθητές ἐπάνω στό Ὅρος Θαβώρ, δέν εἶδαν τήν δόξα μιᾶς εἰκόνας, ἀλλά τήν δόξα τοῦ τεθεωμένου Σώματος τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος πορευόμενος πρὸς Δαμασκὸ εἶδε τόν Χριστό μέσα στήν δόξα Του, δέν εἶδε τόν ἄσαρκο Λόγο, ἀλλά τόν σεσαρκωμένο Λόγο. Γι' αὐτό στίς ἐπιστολές του συνεχῶς ἔγραφε ὅτι **ὁ Χριστός εἶναι ἡ κεφαλὴ τοῦ Σώματος τῆς Ἐκκλησίας**.

Θά παραθέσω μερικά χωρία: «Καί αὐτόν ἔδωκε **κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῆ ἐκκλησία, ἣτις ἐστὶ τό σῶμα αὐτοῦ**, τό πλήρωμα τοῦ τά πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου» (Ἐφ. α', 22-23). «Καί αὐτός ἐστὶν **ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος, τῆς ἐκκλησίας**» (Κολ. α', 18). «Ἀνταναπληρῶ τά ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου ὑπὲρ **τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὃ ἐστὶν ἡ ἐκκλησία**» (Κολ. α', 24). Τό «ἐστίν» εἶναι ἀπόλυτο καί καθοριστικό καί δέν ἀφήνει δυνατότητα ἄλλης ἐρμηνείας, ὅτι πρόκειται περί εἰκόνας.

Ἐπίσης, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος γράφει ὅτι ὅσοι εἴμαστε Χριστιανοί βαπτισθήκαμε στό ἓνα σῶμα τοῦ Χριστοῦ: «Καί γάρ ἐν ἐνὶ Πνεύματι ἡμεῖς πάντες **εἰς ἓν σῶμα ἐβαπτίσθημεν**» (Α' Κορ. ιβ', 13), καί γι' αὐτό ἀνήκουμε στό ἓνα σῶμα τοῦ Χριστοῦ: «οἱ πολλοί **ἐν σῶμα** ἐσμέν ἐν Χριστῷ οἱ δέ καθ' εἷς ἀλλήλων μέλη» (Ρωμ. ιβ', 5).

Εἶναι χαρακτηριστικό τό ὅτι ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὡς ὁ καλύτερος ἐρμηνευτής τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, συνεχίζει τήν ἴδια θεολογική σκέψη μέ ἐκεῖνον. Σέ ὁμιλίες του γράφει: «**Ἡ Ἐκκλησία σῶμά ἐστιν**, ὀφθαλμόν ἔχει, καί κεφαλὴν ἔχει»⁴. Σέ ἄλλη ὁμιλία

⁴ PG, 48, 1032.

γράφει: «**Τό πλήρωμα τοῦ Χριστοῦ ἡ Ἐκκλησία καί πλήρωμα τοῦ σώματος κεφαλῆ**»⁵.

Στό σημεῖο αὐτό θά μπορούσα νά παραθέσω πληθώρα καί ἄλλων πατερικῶν χωρίων πού κάνουν λόγο γιά τό ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τό ὁποῖο προσέλαβε ἀπό τήν Ὑπεραγία Θεοτόκο, καί τό θέωσε ἅμα τῇ προσλήψει. Θά ἀρκεσθῶ, ὅμως, σέ ἓνα χωρίο τοῦ ἀγίου Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου ἀπό τήν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολή του, στό ὁποῖο κάνει λόγο γιά τήν Ἐκκλησία, ἡ ὁποία εἶναι ἐγκεκραμένη μέ τόν Χριστό: «πόσο μᾶλλον ὑμᾶς μακαρίζω **τούς ἐνκεκραμένους αὐτῷ (τῷ ἐπισκόπῳ) ὡς ἡ ἐκκλησία Ἰησοῦ Χριστῷ**, καί ὡς ὁ Ἰησοῦς Χριστός τῷ πατρί, ἵνα πάντα ἐν ἐνότητι ᾦ» (Ἐφεσ., 5).

Εἶναι φανερό ὅτι ὁ Χριστός δέν εἶναι κεφαλῆ μιᾶς εἰκόνας τοῦ σώματος, ἀλλά εἶναι κεφαλῆ τοῦ πραγματικοῦ Σώματος πού προσέλαβε ἀπό τήν Ὑπεραγία Θεοτόκο, καί ἡ Ἐκκλησία δέν εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ σώματος πού ἔχει μιᾶ ἀνυπόστατη κεφαλῆ. Ὁ Χριστός σαρκώθηκε καί εἶναι κεφαλῆ τοῦ πραγματικοῦ σώματος καί δέν ἀποσαρκώθηκε μετά τήν Ἀνάστασή Του, γιατί οἱ δύο φύσεις, θεία καί ἀνθρωπίνη, ἐνώθηκαν ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως καί ἀχωρίστως. Ἐμεῖς, μέ τό Βάπτισμα καί τό Χρίσμα γινόμαστε μέλη τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ καί γι' αὐτό μέλη τῆς Ἐκκλησίας καί δέν εἶμαστε μέλη μιᾶς εἰκόνας τοῦ σώματος!

Ὅταν κοινωνοῦμε δέν τρῶμε τήν ...εἰκόνα καί τήν περιγραφή τοῦ Σώματος, ἀλλά **τό πραγματικό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ**. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστός εἶπε: «Λάβετε φάγετε τοῦτό ἐστι τό σῶμά μου» (Ματθ. κς', 26) καί «ἡ γάρ σὰρξ μου ἀληθῶς ἐστι βρῶσις, καί τό αἷμά μου ἀληθῶς ἐστι πόσις. ὁ τρώγων μου τήν σάρκα καί πίνων μου τό αἷμα ἐν ἐμοί μένει, κἀγώ ἐν αὐτῷ» (Ἰω. στ', 54-56).

Μέσα σέ αὐτήν τήν προοπτική ὁ Ἀπόστολος Παῦλος θά ὁμολογήσῃ: «Ταῦτά σοι γράφω ἐλπίζων ἐλθεῖν πρὸς σε τάχιον· ἐάν δέ βραδύνω, ἵνα εἰδῆς πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, **ἣτις ἐστὶν ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος, στύλος καί ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας**» (Α' Τιμ. γ', 14-15). **Ἡ Ἐκκλησία δέν εἶναι περιγραφικός ὅρος, ἀλλά τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ**, εἶναι Ἐκκλησία ζῶντος Θεοῦ, στύλος καί ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας.

Ἀπό τήν ἀποκαλυπτική διδασκαλία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἐξάγεται ὅτι «εἷς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα» (Ἐφ. δ', 5), δηλαδή ἓνας εἶναι ὁ Κύριος, μία εἶναι ἡ κεφαλῆ τῆς Ἐκκλησίας, τῆς Μιᾶς Ἐκκλησίας, μία πίστις, ἓνα Βάπτισμα.

⁵ PG, 62.26.28-31.

Ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦ **ἀποφατισμοῦ**, θεωρῶ ὅτι εἶναι θεολογικά ἀπαράδεκτο νὰ μεταφέρονται τὰ περὶ ἀποφατισμοῦ ὡς πρὸς τὸν Τριαδικὸ Θεό, καί κυρίως στὰ ἐνδότερα τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ (Θεολογία) στοῦ μυστήριου τῆς Ἐκκλησίας (οἰκονομία), πού εἶναι τὸ πραγματικὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖο προσέλαβε ὁ Χριστὸς ἀπὸ τὴν Ὑπεραγία Θεοτόκο, μέ τὴν ἐνανθρώπηση, καί τοῦ ὁποῖου Σώματος εἴμαστε μέλη –καί δέν εἴμαστε μέλη τῆς εἰκόνας τοῦ σώματος– καί τὸ ὁποῖο τεθεωμένο Σῶμα τοῦ Χριστοῦ κοινωνοῦμε στοῦ μυστήριου τῆς θείας Λειτουργίας καί γινόμαστε σύσσωμοι καί σύναιμοι Αὐτοῦ.

Ἄν ὁ ὅρος Ἐκκλησία εἶναι περιγραφικὸς ὅρος, καί δέν εἶναι τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ ἡ εἰκόνα τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ, τότε ὅταν λειτουργοῦμε παίζουμε θέατρο!

Πίσω ἀπὸ τὴν ἐντελῶς ἀδόκιμη θεωρία περὶ ἀποφατικότητας στὴν διατύπωση τοῦ τί εἶναι Ἐκκλησία εὐδοκιμεῖ σαφῶς ἡ πολιτικὴ προσπάθεια ἀπόδοσης ἐκκλησιαστικότητας στοὺς ἑτεροδόξους. Τὸ ἀτυχές εἶναι, ὅπως ἔγραψα καί σέ προηγούμενο ἄρθρο μου, ὅτι μέ αὐτὴν τὴν θεωρία τῆς ἀποφατικότητας προωθείται ἐπακριβῶς ἡ προτεστάντικὴ θεολογία τῶν Μεταρρυθμιστῶν, οἱ ὁποῖοι μιλοῦσαν ἀφ' ἐνός μὲν γιὰ τὴν ἀόρατὴ ἐκκλησία πού γνωρίζει μόνο ὁ Θεός καί συμπεριλαμβάνει Ρωμαιοκαθολικούς, Προτεστάντες καί ὁποίους ἄλλους θέλει ὁ Θεός, ἀφ' ἑτέρου δέ γιὰ τὴν ὄρατὴ ἐκκλησία, ἡ ὁποία εἶναι διασπασμένη.

Ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦ ἑτεροπροσδιορισμοῦ, ἡ ἄποψη ὅτι μιά χριστιανικὴ κοινότητα δέν ἑτεροπροσδιορίζεται ἀλλὰ αὐτοπροσδιορίζεται, εἰδικά ὅταν πρόκηται γιὰ τίς σχέσεις τῆς μέ ἄλλες κοινότητες, θέλει νὰ μᾶς πῇ ὅτι ἡ κάθε κοινότητα μπορεῖ νὰ χρησιμοποιῆ ὅποιον ὄρο θέλει, προκειμένου νὰ προσδιορίσῃ τὴν ἐκκλησιολογικὴ τῆς ταυτότητα. Αὐτὸ εἶναι προφανές. Ὡστόσο, ὅταν ὁμιλοῦμε περὶ ἐνός δογματικοῦ ὄρου μιᾶς Συνόδου, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ προσδιορίσῃ τὴν σχέση δυὸ πραγμάτων (Ὁρθοδόξων καί Ἑτεροδόξων), ἡ συγκεκριμένη ἄποψη περὶ «μὴ ἑτεροπροσδιορισμοῦ» **καταργεῖ κάθε ἔννοια λογικῆς σύγκρισης τῶν πραγμάτων**, ἀφοῦ σέ δυὸ συγκρινόμενα πράγματα προφανῶς καί καταρτίζονται οἱ ὁμοιότητες καί οἱ διαφορές τῶν πραγμάτων, προκειμένου νὰ φανερωθῇ ἡ ἰδιαιτερότητα τοῦ κάθε πράγματος.

Ὅλη ἡ ἱστορία τῶν Τριαδολογικῶν καί Χριστολογικῶν ὄρων στίς Συνόδους **ἀφοροῦσε τὴν ἐξήγησή τους καί τὴν ἄρνηση τῶν Ὁρθοδόξων νὰ προσλάβουν οἱ ὄροι τὸ περιεχόμενο πού τοὺς ἀπέδιδαν οἱ αἰρετικοί.**

Ἡ ἐρμηνεία τοῦ ὁμοουσίου ἀπό τούς Πατέρες ἀφοροῦσε τόν ἀποκλεισμό τῆς μοναρχιανῆς (τροπικῆς ἢ δυναμικῆς) ἐρμηνείας τοῦ ὁμοουσίου καί τόν ἀποκλεισμό τῆς τριθεϊτικῆς ἐρμηνείας τοῦ ὁμοουσίου.

Ἡ ἐρμηνεία τῆς μιᾶς ὑποστάσεως ἐν δύο φύσεσι γιά τήν ἐνανθρώπηση τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἀφοροῦσε εἴτε τόν ἀποκλεισμό τῆς νεστοριανῆς ἐρμηνείας τῆς σύμπτωσης δυό ὑποστάσεων σέ ἕνα πρόσωπο, κατά τό πρότυπο τῆς ἠθικῆς ἔνωσης, εἴτε τόν ἀποκλεισμό τῆς μονοφυσικῆς ἐρμηνείας ὡς συγχώνευσης τῶν δυό φύσεων τοῦ σαρκωθέντος Λόγου σέ μιά φύση καί μιά ὑπόσταση.

Μέ βάση τήν λογική τοῦ μή ἑτεροπροσδιορισμοῦ, θά ἔπρεπε οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας νά μὴν προσδιορίζουν ὡς αἰρετικές τίς διδασκαλίες τῶν αἰρετικῶν κατά τήν κατάρτιση τῶν συνοδικῶν ὄρων ἀναφορικά μέ τήν Ἁγία Τριάδα καί τόν Χριστό.

Φυσικά, ἡ ὅλη λογική τοῦ «μὴ ἑτεροπροσδιορισμοῦ» βασίζεται στήν παντελῶς ἀντορθόδοξη ἄποψη ὅτι **κανεῖς δέν θά ἀποφανθῆ περί τοῦ ποιός εἶναι Ἐκκλησία καί ποιός δέν εἶναι**. Τό ἐρώτημα εἶναι σαφές: Τί διαφορετικό ἔλεγαν οἱ προτεστάντες Μεταρρυθμιστές, ὅταν ἔκαναν λόγο γιά ἀόρατη ἐκκλησία πού συμπεριλαμβάνει ἅπαντες: Ρωμαιοκαθολικούς, Προτεστάντες, Ὁρθοδόξους καί λοιπούς Χριστιανούς, τούς ὁποίους ὁ Θεός γνωρίζει, ἐνῶ οἱ ὁρατές ἐκκλησίες εἶναι διασπασμένες;

Μέ τήν εὐκαιρία αὐτή πρέπει νά ὑπενθυμίσω τήν ἀπόφαση τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως (Σαμπεζύ 21-28 Νοεμβρίου 1976), στήν ὁποία καθορίσθηκε ἡ θεματολογία τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Μεταξύ τῶν ἑκατό (100) περίπου θεμάτων πού καθορίσθηκαν στήν Α' Πανορθόδοξη Διάσκεψη τῆς Ρόδου (1961) ἐπέλεξαν τά γνωστά δέκα (10) θέματα γιά τήν Ἡμερησία Διάταξη τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου.

Ὅμως, στήν ἴδια ἀπόφαση γράφεται ὅτι ἀπό τά ἄλλα προταθέντα θέματα ἐκεῖνα πού συγκέντρωσαν τήν προτίμηση κατά δεύτερη προτεραιότητα εἶναι τέσσερα θέματα, ἥτοι «αἱ πηγαί τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως, ἔννοια τῆς Ἐκκλησίας, κωδικοποίησις ἱερῶν Κανόνων καί κανονικῶν διατάξεων, Οἰκονομία καί ἀκρίβεια». Σημειώνεται δέ στήν ἀπόφαση ὅτι τά θέματα αὐτά **«παραπέμπονται εἰς τήν ἰδιαιτέραν μελέτην τῶν ἐπί μέρους Ἐκκλησιῶν, προκειμένου ἵνα ἐνδεχομένως τύχωσι μελλοντικῆς διορθόδοξου ἐξετάσεως»**.

Αὐτό σημαίνει ὅτι τά θέματα γιά τήν ἔννοια τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως καί γιά τήν οἰκονομία καί τήν ἀκρίβεια, στόν τρόπο εἰσδοχῆς τῶν ἑτεροδόξων στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἔπρεπε νά μελετηθοῦν ἀπό τίς ἐπιμέρους Ἐκκλησίες,

ώστε νά συζητηθοῦν σέ μιά ἄλλη Σύνοδο, μετά τήν Ἁγία καί Μεγάλη. Ὅμως, ποτέ δέν ἔγινε αὐτό, τοῦλάχιστον γιά τήν δική μας Ἐκκλησία. Ἐπομένως, δέν ὑπάρχει ἀπόφαση τῆς Ἐκκλησίας μας γιά τούς ἑτεροδόξους σέ σχέση μέ τήν Ἐκκλησία μας. Αὐτό σημαίνει ὅτι τά περί ἑτεροπροσδιορισμοῦ πρέπει νά λυθοῦν Συνοδικῶς.

Τελικά, εἶναι ἀπαράδεκτα ἀπό ὀρθοδόξους πλευρᾶς τά ὅσα λέγονται περί ὀρισμοῦ καί ἀποφατισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ὁμως εἶναι Σῶμα Χριστοῦ καί κοινωνία θεώσεως, καί τά ὅσα λέγονται περί μή ἑτεροπροσδιορισμοῦ τῶν ἐκτός τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀπομακρυνθῆ ἀπό τήν πίστη καί τήν ζωή τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

5. Ὁ “τεχνικός ὅρος” χρησιμοποιεῖται ὡς οὐσιαστικός ὅρος

Ἐπανερχόμενος στόν λεγόμενο «τεχνικό ὅρο» γιά τίς Χριστιανικές Ὁμολογίες ὡς «Ἐκκλησίες», θέλω νά παρατηρήσω ὅτι καίτοι μερικοί χρησιμοποιοῦν τόν ὅρον αὐτό στούς ἑτεροδόξους ὡς δηθεν «τεχνικό ὅρο», ἐν τούτοις στήν πραγματικότητα ἀντιφάσκουν στούς ἑαυτούς τους καί ἀποδίδουν οὐσιαστικό περιεχόμενο στόν ὅρο, ὅποτε στήν οὐσία δέν τόν θεωροῦν «τεχνικό ὅρο». Αὐτό θά τεκμηριωθῆ στά ἐπόμενα.

Εἶναι γνωστόν ὅτι ὁ Μέγας Ἀθανάσιος στόν ἀγώνα του νά πείση τούς Ὁμοιουσιανούς νά ἀποδεχθοῦν τήν Σύνοδο τῆς Νικαίας τοῦ 325, ἔστω χρησιμοποιώντας ἄλλη ὀρολογία, ἔγραφε: «Εἰπάτωσαν καί φρονεῖτωσαν ἀπλούστερον μὲν καί ἀληθῶς τόν Υἱόν φύσει Υἱόν...». Δηλαδή, ἔκανε διάκριση, ὅπως φαίνεται καί σέ ἄλλα κείμενά του, μεταξύ ρημάτων καί πραγμάτων, ρητοῦ καί νοῦ-διάνοιας τοῦ ρητοῦ. Ἐγραφε: «Οὐ γάρ αἱ λέξεις τήν φύσιν παραιροῦνται, ἀλλά μᾶλλον ἡ φύσις τάς λέξεις εἰς ἑαυτήν μεταβάλλει».

Στήν προκειμένη ὁμως περίπτωση πού μελετᾶμε τό θέμα τῆς Ἐκκλησίας, δέν εἶναι μόνον ἡ λέξη Ἐκκλησία πού χρησιμοποιεῖται ὡς “τεχνικός ὅρος”, ἀλλά καί στήν χρήση τοῦ νοήματος, τοῦ πράγματος στό ὁποῖο ἀναφέρεται ἡ λέξη αὐτή, ἀφοῦ στόν ὅρο «Ἐκκλησίες», ὅπως θά ἀποδείξουμε παρακάτω, δίνεται ἐκκλησιαστικότητα. Ἐπομένως δέν ἰσχύει τό ἐπιχείρημα τῆς διακρίσεως ὀνομάτων καί πραγμάτων στόν ὅρο Ἐκκλησία. Θεωρῶ ὅτι προσωπική συνείδηση ἐκείνων πού ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ χρησιμοποίηση τοῦ ὅρου «ἑτερόδοξες Ἐκκλησίες» εἶναι «τεχνικός ὅρος», εἶναι ὅτι στήν οὐσία δέν εἶναι «τεχνικός ὅρος», ἀλλά ἀποδίδεται σέ αὐτές τίς ὁμάδες ἐκκλησιαστικότητα.

Δέν μπορεί διαφορετικά νά ἐξηγηθῆ ὅτι στίς συζητήσεις πού γίνονταν στήν Σύνοδο τῆς Κρήτης ὑποστηριζόταν τό «ἔγκυρο καί ὑποστατό τοῦ Βαπτίσματος τῶν ἑτεροδόξων», ὅτι οἱ δυτικές «Ἐκκλησίες» ἔχουν μυστήρια, ὅτι μέ τήν ἀπόσχισή τους ἀπό τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δέν ἔγινε τίποτε σπουδαῖο, ἀφοῦ «ἐσχίσθησαν» οἱ Ἐκκλησίες μεταξύ τους, ἤτοι ἡ Ὁρθόδοξη Ἀνατολική μέ τήν Ἐκκλησία τῆς Ρώμης, ὅπως «σχίζεται ἕνα ράσο σέ δύο κομμάτια, ἀλλά παρά ταῦτα παραμένει ράσο»!!

Δέν εἶναι λογικό, ἀλλά οὔτε καί γλωσσολογικά ἀποδεκτό, νά χρησιμοποιηται ἡ ἴδια λέξη, στήν περίπτωση αὐτή ἡ λέξη Ἐκκλησία, ἀλλά καί ὅσες εἶναι στενά συναρτημένες μέ αὐτήν, δηλαδή οἱ λέξεις βάπτισμα καί μυστήριο μέ τήν «πραγματική» τους σημασία, ἐνῶ στό κείμενο τῆς Μεγάλης Συνόδου πού ἀνήκει στό ἴδιο κειμενικό εἶδος –στήν προκειμένη περίπτωση σέ ἕνα κείμενο δογματικοῦ χαρακτήρα– νά χρησιμοποιοῦνται ὡς «τεχνικοί ὄροι».

Τό ὅτι καί αὐτοί πού χρησιμοποιοῦν τόν ὄρο «Ἐκκλησίες» ὡς δῆθεν «τεχνικό ὄρο» δέν τό πιστεύουν καί στήν οὐσία τίς θεωροῦν πραγματικές Ἐκκλησίες, ἀποδεικνύεται ἀπό τήν πρακτική πού ἐπικρατεῖ στό θέμα αὐτό. Στά ἐπίσημα κείμενα πού ἔχουν ὑπογραφή μεταξύ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καί τοῦ Πάπα τῆς Ρώμης, ὅπως καί σέ διάφορες δηλώσεις, σαφέστατα γίνεται λόγος γιά πραγματικές Ἐκκλησίες, ὅποτε στήν συνείδησή τους ὁ ὄρος Ἐκκλησίες δέν εἶναι «τεχνικός», ἀλλά οὐσιαστικός. Θά παραθέσω μερικά πρόχειρα παραδείγματα.

Στήν Ὁμολογία Θυατείρων (The Thyateira Confession) πού ἔχει γραφῆ ἀπό τόν Ἀρχιεπίσκοπο Θυατείρων καί Μεγάλης Βρετανίας Ἀθηναγόρα Κοκκινάκη καί ἔχει ἐγκριθῆ ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, γράφεται:

«Οἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί πιστεύουν ὅτι ὅσοι βαπτίζονται εἰς τό ὄνομα τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀπό Ἱερέα ἢ ἀπό Λαϊκόν ἐν καιρῷ ἀνάγκης εἶναι Χριστιανοί ἀληθινοί καί ἀνήκουν εἰς τήν Ἐκκλησίαν καί εἶναι μέλη τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ πού εἶναι Ἕνας καί παραμένει ἀδιαίρετος ὡς Θεάνθρωπος»⁶.

Σέ ἄλλο σημεῖο γράφεται:

«Ὅλοι οἱ Χριστιανοί μέ τό ἴδιον βάπτισμα ἐγίναμεν μέλη τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ, πού εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Ὅλοι κατά διαφόρους τρόπους καί μορφάς ἀποβλέπομεν εἰς τήν Θεῖαν Εὐχαριστίαν ὡς πρός τό Μυστήριον τῆς Κοινωνίας πού μᾶς ἐνώνει μέ τόν Χριστόν»⁷.

⁶ «The Thyateira Confession» - «Ἡ ὁμολογία Θυατείρων» καί ὑπότιτλο «Ἡ πίστις καί ἡ προσευχή τοῦ Λαοῦ τοῦ Θεοῦ», σελ. 201.

⁷ Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 204.

Ἄλλοῦ γράφεται:

«Τό γεγονός ὅμως εἶναι ὅτι οἱ Ρωμαιοκαθολικοί λατρεύουν **ὅπως καί οἱ Ὀρθόδοξοι** τόν Ἰησοῦν Χριστόν εἰς τήν θείαν Εὐχαριστίαν»⁸.

Ἐπίσης, ἄλλοῦ γράφεται:

«Ἐπεκράτησε, λόγω τῆς φιλίας, οἱ Ὀρθόδοξοι νά κηδεύουν τούς Ἀγγλικανούς καί νά κοινωνοῦν αὐτούς ὅπου δέν ὑπάρχουν Ἀγγλικοί Ἱερεῖς. Ἐπίσης ὅπου δέν ὑπάρχουν Ὀρθόδοξοι Ἱερεῖς, οἱ Ἀγγλικοί κηδεύουν καί **κοινωνοῦν τούς Ὀρθοδόξους Χριστιανούς**. Τοῦτο γίνεται μέ τήν γνῶσιν, ἀλλά καί μέ τήν ἄγνοιαν τῆς Ἐκκλησίας εἰς μερικούς τόπους, ἀλλά καί διά λόγους ἀνάγκης καί **Χριστιανικῆς Μυστηριακῆς φιλοξενίας**. Ἐπειτα εἶναι βέβαιον ὅτι οἱ Χριστιανοί μόνοι των ζητοῦν τήν Κοινωνίαν. Εἶναι τοῦτο δεῖγμα τῆς **διαθέσεως τοῦ Λαοῦ τοῦ Θεοῦ διά τήν ἔνωσιν τῶν Χριστιανῶν** πού τούς συνδέει ἡ Παράδοσις, ἡ Ἁγία Γραφή, ἡ Ἱερωσύνη καί τό Πιστεῦ τῆς Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως»⁹.

Ἀκόμη, ὁ Πάπας Ἰωάννης Παῦλος Β΄ σέ λόγο του πού ἐκφώνησε τήν 5^η Ἰουνίου 1991 στό Βialystok τῆς Πολωνίας εἶπε:

«Σήμερα βλέπουμε καθαρότερα καί ἐννοοῦμε καλύτερα τό γεγονός ὅτι οἱ Ἐκκλησίες μας εἶναι **ἀδελφές Ἐκκλησίες**, ὄχι ὑπό τήν ἔννοια ἀπλῶς μιᾶς ἐκφράσεως εὐγενείας ἀλλά **ὑπό ἔννοια μιᾶς θεμελιώδους οἰκουμενικῆς ἐκκλησιολογικῆς κατηγορίας**»¹⁰.

Εἶναι χαρακτηριστικά τά ὅσα ἀποφασίσθηκαν στήν «Ζ΄ Γενική Συνέλευση τοῦ Διαλόγου Ὀρθοδόξων καί Ρωμαιοκαθολικῶν» στούς χώρους τῆς Ὀρθοδόξου Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Μπελεμεντείου (Balamand) Πανεπιστημίου τοῦ Λιβάνου (17-24 Ἰουνίου 1993).

Στό πρῶτο μέρος τοῦ κειμένου πού τιτλοφορεῖται «**Ἐκκλησιολογικά Ἄρχαί**», ἀφοῦ γίνεται ἀναφορά στό πῶς «προέκυψαν (αἱ) ἀνατολικά Καθολικά Ἐκκλησία (Οὐνία), οἱ ὁποῖες ἀποκατέστησαν «τήν πλήρη κοινωνίαν μέ τήν Ἔδραν τῆς Ρώμης καί παρέμειναν πισταί εἰς Αὐτήν», στήν συνέχεια γράφεται ὅτι ὁ τρόπος αὐτός τῆς ἐνότητος, πού ἀποκλήθηκε «οὐνία» «δέν ἔμπορεῖ πλέον νά γίνει ἀποδεκτός οὔτε ὡς ἀκολουθητέα μέθοδος οὔτε ὡς πρότυπον τῆς ἐνότητος τήν ὁποῖαν ἀναζητοῦν αἱ Ἐκκλησίαί μας», ἄν καί οἱ «Ἐκκλησίες» αὐτές (Οὐνία) «ὡς τμήμα τῆς καθολικῆς κοινωνίας, ἔχουν

⁸ Ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 205.

⁹ Ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 210-211.

¹⁰ Ἀντωνίου Παπαδοπούλου, *Θεολογικός Διάλογος, Ὀρθοδόξων καί Ρωμαιοκαθολικῶν (Ἱστορία-Κείμενα-Προβλήματα)*, Ἐκδ. Οἶκος Ἀδελφῶν Κυριακίδη, Α.Ε., Θεσσαλονίκη-Ἀθήνα 1996, σελ. 225.

δικαίωμα νά υπάρχουν καί νά δροῦν διά νά ανταποκριθοῦν εἰς τās πνευματικās ἀνάγκας τῶν πιστῶν των»¹¹.

Γιατί, ὅμως, γράφεται αὐτό; Διότι τώρα, κατά τήν ἀπόφαση αὐτή, δέν ὑφίσταται ἰδιαίτερο πρόβλημα, ἐπειδή ἄλλαξε πλέον ἡ θεώρηση μεταξύ Ὁρθοδόξων καί Ρωμαιοκαθολικῶν, ἤτοι «λόγω τοῦ τρόπου διά τοῦ ὁποῖου Καθολικοί καί Ὁρθόδοξοι θεωροῦν ἐκ νέου ἑαυτούς ἐν τῇ σχέσει των πρὸς τό μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας καί **ἀνακαλύπτουν ἐκ νέου ἑαυτούς ὡς ἀδελφάς Ἐκκλησίας**»¹².

Διευκρινίζεται ἀκόμη περισσότερο ὅτι «οἱ δύο Ἐκκλησίες», Ὁρθόδοξη καί Ρωμαιοκαθολική, ἔχουν τήν ἴδια πίστη καί ζωή, πού ἐνεπιστεύθη ὁ Χριστός στήν Ἐκκλησία. Γράφεται:

«Ἐκατέρωθεν ἀναγνωρίζεται ὅτι ὅσα ἐνεπιστεύθη ὁ Χριστός εἰς τήν Ἐκκλησίαν του –ὁμολογία τῆς ἀποστολικῆς πίστεως, μετοχή εἰς τὰ αὐτά μυστήρια, κυρίως εἰς τήν μίαν ἱερωσύνην τήν τελοῦσαν τήν μίαν θυσίαν τοῦ Χριστοῦ, ἀποστολική διαδοχή τῶν ἐπισκόπων– **δέν δύνανται νά θεωρηθοῦν ὡς ἀποκλειστική ἰδιοκτησία μίας τῶν ἡμετέρων Ἐκκλησιῶν.** Εἶναι σαφές ὅτι ἐντός τοῦ πλαισίου τούτου **ἀποκλείεται πᾶς ἀναβαππισμός**»¹³.

Ἀμέσως στήν συνέχεια γράφεται:

«Διά τοῦτον ἀκριβῶς τόν λόγον ἡ Καθολική Ἐκκλησία καί ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀναγνωρίζουν ἑαυτάς ἀμοιβαίως ὡς ἀδελφάς Ἐκκλησίας, ἀπό κοινοῦ ὑπευθύνους διά τήν τήρησιν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ πιστότητι πρὸς τήν θείαν οἰκονομίαν, ἰδιαίτατα ὡς πρὸς τήν ἐνότητα»¹⁴.

Διαβάζοντας τήν ἀπόφαση αὐτή, διερωτῶμαι: Γιατί μερικοί ἐξακολουθοῦν νά χαρακτηρίζουν τούς ἑτεροδόξους Χριστιανούς ὡς «Ἐκκλησίες», ὑποστηρίζοντας ὅτι δῆθεν εἶναι «τεχνικός ὅρος», ἐνῶ ἀπό ἐπίσημα κείμενα τοῦ «Διαλόγου μεταξύ Ὁρθοδόξων καί Ρωμαιοκαθολικῶν» ἀποδεικνύεται σαφέστατα ὅτι προσδίδεται ἐκκλησιαστικότητα στόν ὄρο αὐτό καί ἐπομένως εἶναι οὐσιαστικός ὄρος καί ὄχι τεχνικός;

Ἐπί πλέον σέ κοινές δηλώσεις μεταξύ Πάπα καί Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀποδίδεται στούς ἐκτός τῆς Ἐκκλησίας Χριστιανούς ἐκκλησιαστικότητα καί ἐπομένως ὁ χρησιμοποιούμενος ὄρος Ἐκκλησία, γιά τούς ἐκτός τῆς

¹¹ Ἔνθ. ἄνωτ. σελ. 210-212.

¹² Ἔνθ. ἄνωτ. σελ. 212.

¹³ Ἔνθ. ἄνωτ. σελ. 212.

¹⁴ Ἔνθ. ἄνωτ. σελ. 212-213.

Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, δέν εἶναι τεχνικός ὅρος, ἀλλά οὐσιαστικός. Θά παραθέσω μερικά ἀποσπάσματα ἀπό μιὰ τέτοια κοινή δήλωση (29-6-1995):

«Ὁ διάλογος οὗτος –διά τῆς μικτῆς διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς– ἀπεδείχθη καρποφόρος, καί ἡδυνήθη νά προοδεύσῃ οὐσιαστικῶς. **Ἐξ αὐτοῦ προέκυψε κοινή τις μυστηριακή ἔννοια περί Ἐκκλησίας**, στηριχθεῖσα καί μεταδοθεῖσα σύν τῷ χρόνῳ **ὑπό τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς**. Ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἡμῶν ἡ ἀποστολική διαδοχή εἶναι θεμέλιον τοῦ ἀγιασμοῦ καί τῆς ἐνότητος τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Θεωροῦσα ὅτι ἐν πάσῃ τοπικῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπιτελεῖται τό μυστήριον τῆς θείας ἀγάπης, καί ὅτι οὕτως ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ φανερώνει τήν ἐν ἐκάστη τούτων ἐνεργοῦσαν παρουσίαν αὐτῆς, ἡ μικτή Ἐπιτροπή ἡδυνήθη νά διακηρύξῃ ὅτι **αἱ Ἐκκλησίαι ἡμῶν ἀναγνωρίζουσιν ἀλλήλας ὡς Ἐκκλησίας ἀδελφάς**, συνυπευθύνους ἐν τῇ διαφυλάξει τῆς μόνης Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ πιστῆς εἰς τό θεῖον σχέδιον, ὅπως δε ἰδιαζόντως ἐν ὄψει τῆς ἐνότητος»¹⁵.

Πιό κάτω δηλώνεται ἐπισήμως:

«Ἐν ὄψει τούτων προτρέπομεν τούς ὑφ' ἡμᾶς πιστούς, Καθολικούς καί Ὁρθόδοξους, νά ἐνισχύσωσι τό πνεῦμα τῆς ἀδελφοσύνης ἧτις προκύπτει **ἐκ τοῦ μοναδικοῦ βαπτίσματος καί ἐκ τῆς συμμετοχῆς εἰς τά ἱερά μυστήρια**»¹⁶.

Καί λίγο πιό κάτω δηλώνεται ἐπισήμως:

«Ὁ Πάπας τῆς Ρώμης καί ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης συναντήσαντες ἀλλήλοις προσηύξαντο ὑπέρ τῆς ἐνότητος πάντων τῶν χριστιανῶν. Ἐν τῇ προσευχῇ αὐτῶν περιέλαβον ὅλους **ὅσοι ἄτε βαπτισθέντες ἀποτελοῦν μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ**, ἠτήσαντο δέ ὅπως αἱ διάφοροι κοινότητες ὧσιν ἐπί μᾶλλον καί μᾶλλον πισταί εἰς τό Εὐαγγέλιον αὐτοῦ»¹⁷.

Τελικά ἐκεῖνο πού ἐνοχλεῖ στήν ὑπόθεση αὐτή εἶναι ὅτι στίς συζητήσεις ἐντός καί ἐκτός τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας χρησιμοποιεῖται ἡ **διγλωσσία, τριγλωσσία καί πολυγλωσσία**, δέν ὑπάρχει ἐνιαία γλώσσα. Ἀλλιῶς ἐκφράζονται σέ ὀρθόδοξα καί μοναχικά περιβάλλοντα καί ἀλλιῶς ἐκφράζονται σέ ἑτερόδοξα περιβάλλοντα. Στήν οὐσία, ὅπως φαίνεται καθαρότατα, διολισθαίνουν ἀπό τήν ἀρχή τῆς ἀποκλειστικότητος στήν ἀρχή τῆς περιεκτικότητος.

Αὐτό κανεῖς δέν μπορεῖ νά τό ἀμφισβητήσῃ. Αὐτή εἶναι ἡ βασική γραμμὴ πολλῶν συγχρόνων Κληρικῶν καί θεολόγων.

¹⁵ Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 246.

¹⁶ Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 247.

¹⁷ Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 248.

Νομίζω εκείνο πού χρειάζεται σήμερα από τούς ύπευθύνους ἐκκλησιαστικούς ἄνδρες εἶναι ὁ συνδυασμός τῆς ἀληθείας μέ τήν ἀγάπη καί ἡ ἀρετή τῆς διακρίσεως. Δέν μποροῦμε ἐν ὀνόματι τῆς ἀληθείας νά στερηθοῦμε τήν ἀγάπη καί τήν διάκριση οὔτε χάριν τῆς ἀγάπης νά στερηθοῦμε τήν ἀλήθεια. Στούς διαλόγους μέ τίς χριστιανικές ομάδες αὐτές πρέπει νά χαράσσονται «κόκκινες γραμμές». Νά ξέρη κανεῖς μέχρι ποιοῦ σημείου μπορεῖ νά προχωρήσει ἢ νά ὑποχωρήσει, δηλαδή νά οἰκονομῇ τά πράγματα, καί μέχρι σέ ποιοῦ σημείο νά παραμένει στήν ἀκρίβεια. Αὐτή ἡ διάκριση γίνεται ὅπου ὑπάρχει φωτισμός νοῦ καί ἐμπειρική θεολογία.

Ἔτσι, οἱ ἐμπειρικοί θεολόγοι πού γνωρίζουν ἐκ πείρας τήν ἄκτιστη δόξα πού ὑπάρχει στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καί τήν πτώση τῶν Χριστιανῶν πού ἀπομακρύνθηκαν ἀπό αὐτή, μόνον αὐτοῖ γνωρίζουν νά ὁμολογοῦν τήν ἀλήθεια καί νά ἀγαποῦν πραγματικά τούς ἑτεροδόξους Χριστιανούς. Ἀλλά τέτοιοι ἐμπειρικοί θεολόγοι ἀγνοοῦνται στούς διαλόγους καί δέν χρησιμοποιεῖται ἡ πείρα τους, ἀκριβῶς γιατί ἐπιλέγεται ἡ διπλωματία καί ὄχι ἡ θεολογία.

Τό **συμπέρασμα** εἶναι ὅτι τό «τεχνικός ὅρος» προσδιορίζεται μέ ἀπόλυτη ἀκρίβεια καί σαφήνεια γιά νά ἀποφευχθῇ ἡ ἀμφισημία. Ὅταν ὅμως ὁ «τεχνικός ὅρος» τίθεται σέ ἀμφιβολία, τότε αὐτοκαταργεῖται ὡς τεχνικός ὅρος καί δέν χρησιμοποιεῖται εὐκαιριακά καί συμβατικά.

Ἐπειτα, τό νά χρησιμοποιεῖται σέ κείμενο ὁμολογιακό Μεγάλης Συνόδου ὁ ὅρος Ἐκκλησία ἀπό ὀρθόδοξου θεολογικῆς πλευρᾶς καί νά ὁμολογῆται ὅτι εἶναι τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ καί ἡ Μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία καί ταυτοχρόνως νά χρησιμοποιεῖται καί ὁ ὅρος Ἐκκλησίαις γιά τούς ἐκτός αὐτῆς ὡς «τεχνικός ὅρος», εἶναι παράδοξο, ἀντιφατικό καί ὑπερβολικά προβληματικό ἀπό κάθε ἄποψη, καί ἀπό ὀρθόδοξη πλευρά καί ἀπό γλωσσολογική.

Ἀκόμη, εἶναι διγλωσσία καί πολυγλωσσία τό νά ὑποστηρίζεται ἄλλοτε μὲν ὅτι ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ὅρου «Ἐκκλησίαις» γιά τούς ἑτεροδόξους εἶναι «τεχνικός ὅρος», ἄλλοτε δέ, σέ ἐπίσημες μάλιστα ἀποφάσεις, νά ἀποδίδεται στόν λεγόμενο «τεχνικό ὅρο» οὐσιαστικό νόημα καί ἐκκλησιαστικότητα. Ἔτσι, ἄλλοτε γίνεται λόγος γιά «τεχνικό ὅρο» καί ἄλλοτε γιά οὐσιαστικό ὅρο. Αὐτό δείχνει ἕνα πολύ μεγάλο πρόβλημα.

Ἐξίσου μεγάλο πρόβλημα εἶναι τό νά ὑποστηρίζεται ὅτι ὁ ὅρος Ἐκκλησία, ὡς Σῶμα Χριστοῦ καί κοινωνία θεώσεως, εἶναι περιγραφικός ὅρος καί μιᾶ ἀπλή εἰκόνα καί ὅτι δῆθεν ἐκφράζεται καί ἐδῶ ἡ ἀποφατικότητα καί ὅτι δέν μποροῦμε νά ἑτεροπροσδιορίσουμε τούς ἐκτός τῆς Ἐκκλησίας

Χριστιανούς, οι όποιοι απομακρύνθηκαν από την πίστη της Έκκλησίας, όπως εκφράσθηκε από τους Πατέρες στις Οικουμενικές Συνόδους.

Τελικά, τά έκκλησιολογικά θέματα είναι σοβαρά και πρέπει να αντιμετωπίζονται με υπευθυνότητα και μέσα από την πατερική διδασκαλία, όπως εκφράσθηκε συνοδικά. Οί Πατέρες όταν όμιλούσαν για δογματικά και έκκλησιαστικά θέματα, χρησιμοποιούσαν ακριβείς όρους μέσα από όρθόδοξες προϋποθέσεις. Καί όταν έπρεπε να κάνουν κάποια αλλαγή των όρων, τό έκαναν με ουσιαστικές προϋποθέσεις, με μεγάλη προσοχή, ώστε να όριοθετήσουν την αλήθεια πού ζούσαν έμπειρικά και για να διευκολύνουν την ένότητα της Έκκλησίας και όχι χάριν μιās έπικοινωνιακής διπλωματίας.

Βεβαίως, όπως έχει σημειωθή επανειλημμένως στό κείμενο αυτό, ό όρος Έκκλησία δέν είναι περιγραφικός, αλλά είναι τό τεθεωμένο Σώμα του Χριστού, γι' αυτό και είναι «ή Μία, Άγία, Καθολική και Άποστολική Έκκλησία».

Φεβρουάριος 2017